

Een gestrande papegaai-duiker in Dordrecht

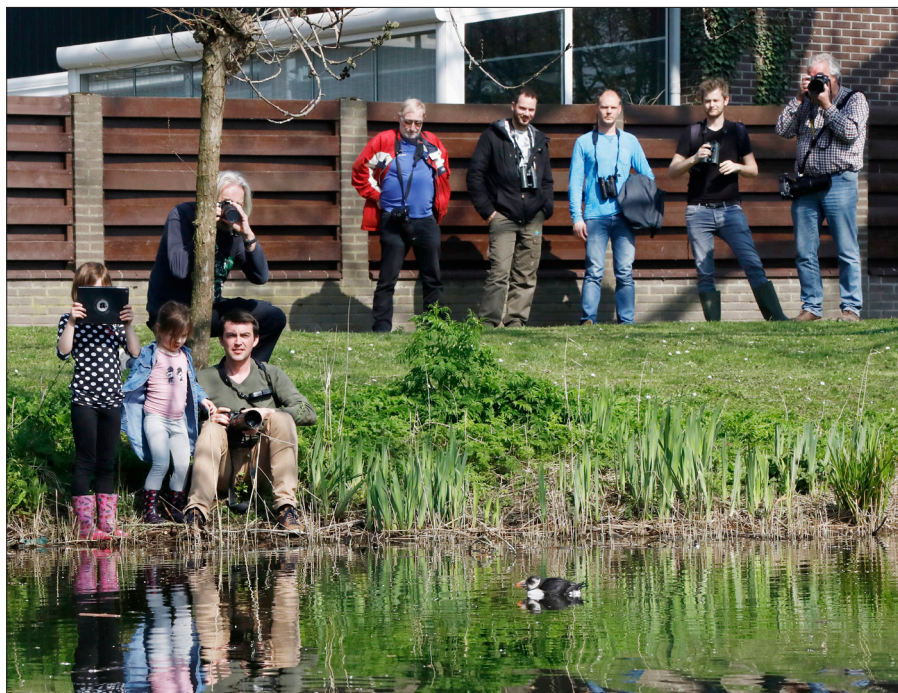
Kees Moeliker [directeur, Natuurhistorisch Museum Rotterdam; moeliker@hetnatuurhistorisch.nl]

Monique de Vrijer [beheerder, Stichting Vogelklas Karel Schot; m.devrijer@vogelklas.nl]

Erwin J.O. Kompanje [honorair conservator & senior preparateur, Natuurhistorisch Museum Rotterdam; erwinkompanje@me.com]

Op 29 maart 2019 verscheen volkomen onverwacht een in Nederland schaarse zeevogel in Dordrecht. In een vijver tussen nieuwbouwwoningen, waar je meerkoeten en soepeenden verwacht, zwom een papegaaiduiker. De charismatische zwart-witte vogel trok veel belangstelling van publiek en media. De pret was van korte duur, want de vogel bleek verzwakt, werd daags na de ontdekking uit het water gevestigd en overgedragen aan de zorg van Vogelklas Karel Schot in Rotterdam. Daar overleed de papegaaiduiker na enige dagen en bereikte uiteindelijk zijn laatste bestemming in de collectie van Het Natuurhistorisch.

De broedgebieden van de papegaaiduiker (*Fratercula arctica*) bevinden zich langs de kusten van de Atlantische Oceaan, noordelijk tot aan de Noordelijke IJszee. De grootste populatie leeft op IJsland. Verder komen ze voor op de eilanden van Schotland en Wales, de Hebriden, in Ierland, Groenland, Nova Zembla, Noorwegen, Spitsbergen en aan de noordoostkust van Noord-Amerika. In de winter trekken ze verder naar het zuiden, tot in de Middellandse Zee en de Canarische Eilanden. De soort overwintert op volle zee, verder van de kust dan andere alken. De papegaaiduiker is daarom in Nederland een schaarse passant langs de Noordzeekust, van oktober tot in maart. De meeste worden eind oktober en begin november waargenomen door zeetrektellers - het gaat daarbij om hooguit een tiental per dag (Bijlsma *et al.* 2001). In het binnenland is de soort extreem zeldzaam, zelfs na zware stormen. Op 27 december 1929 werd er een in de Stikkerpolder bij Kampen in Overijssel gezien (Gerritsen & Lok 1986). Dat lijkt ver landinwaarts maar de IJsseldelta lag toen nog aan de open Zuiderzee. Van recenter datum (begin februari 1983) is de vondst van een dood exemplaar op de Westerheide bij Laren in het Gooi. Hoe dan ook is het in Nederland een zeldzame vogel, en er zijn doorgewinterde vogelaars die in Nederland nog nooit een wilde papegaaiduiker hebben gezien. Geen wonder dat zich vele

▲ De papegaaiduiker in Dordrecht trok veel belangstelling. (Chris van Rijswijk)

tientallen vogelaars langs die plas in de Dordrechtse nieuwbouwwijk Sterrenburg verzamelden om de zeevogel gerieflijk en van dichtbij te bekijken.

Opvang

Doordat de vogel continu in het oog werd gehouden, werd al snel duidelijk dat het niet helemaal goed met hem ging. Op 30 maart kon de papegaaiduiker door enkele zorgzame vogelaars met gemak uit de vijver gevestigd worden. Het dier werd overgebracht naar Vogelklas Karel Schot, waar werd geprobeerd de verzwakte vogel weer op te lappen. De weegschaal wees 287 gram aan, een gewicht dat ver onder het gemiddelde lichaamsgewicht (385, met uitschieters naar 320 en 445 gram) van gezonde Britse papegaaiduikers lag. De gevederde patiënt kreeg met een temperatuur van 36,6 graden de notitie 'onderkoeld' en kreeg, voordat hij in een verwarmd verblijf werd geplaatst, een zoutoplossing toegediend. Dit om te voorkomen dat het dier in shock zou geraken. Na het eerste etmaal kreeg de papegaaiduiker sondevoeding toegediend, om hem weer aan te laten sterken.

Bij alle in de Vogelklas opgenomen zeevogels wordt actief gezocht naar infecties met coccidia en wormen met het doel deze bij vaststelling actief te behandelen waardoor de conditie van de vogel kan verbeteren. Met de microscoop werd in de ontlasting van de papegaaiduiker coccidiose vastgesteld. Deze bij vogels en zoogdieren zeer algemene parasitaire darminfectie wordt veroorzaakt door een microscopisch kleine parasiet die in dierlijke cellen leeft. Coccidia zijn een onderklasse van de

▲ De Dordtse papegaaiduiker in Vogelklas Karel Schot. (Monique de Vrijer)

▲ De dode papegaaiduiker, voordat hij werd geprepareerd (NMR 9989-6136). (Bram Langeveld)

▲ Penseeltekening door Aert Schouman uit 1749 van een papegaaiduiker, afkomstig uit de maag van een kabeljauw op de vismarkt van Dordrecht. (Collectie Naturalis)

Conoidasida binnen de stam van Apicomplexa. De stam omvat meer dan 4.000 soorten. Bekende voorbeelden van ziekten die door deze groep van parasieten veroorzaakt worden zijn malaria en toxoplasmose. Bij vogels is de veroorzakende soort meestal *Eimeria*. Vogels hebben wisselend last van de infectie; van geen verschijnselen tot dodelijk verlopende bloederige diarree. Rust, medicatie en sondevoeding mochten helaas niet baten: op 2 april overleed de papegaaiduiker. Het lichaamsgewicht was toen afgenomen tot 268 gram.

Collectiestuk

Zoals gebruikelijk met bijzondere vogels droeg de Vogelklas de dode papegaaiduiker over aan het Natuurhistorisch Museum Rotterdam. Daar werd de vogel in mei 2019 inwendig onderzocht en geprepareerd. Op de snijtafel bleek het om een vogel in een matige voedings-toestand van het mannelijke geslacht te gaan, met testikels die 'in rust' verkeerden. Verdere kleed- en snavelkenmerken wezen op een tweedejaars vogel, die dus in het broedseizoen van 2018 ter wereld kwam. Behalve de voeding die de Vogelklas had toegediend, was de maag leeg. De vogel had geen gram vet, en er werden met het blote oog geen in- en uitwendige parasieten gevonden.

De volgende maten werden genoteerd: vleugel 152 mm, staart 49 mm, loopbeen 30,5 mm, middenteen 43 mm, snavel 37 mm tot bevedering, snavelhoogte aan de basis 23,5 mm. De vleugellengte wijst er op dat de Dordtse papegaaiduiker tot de 'Britse' ondersoort *Fratercula arctica grabae* behoort. Vooral de dieren van de Oost-Britse kolonies overwinteren voornamelijk in de Noordzee en kunnen voor de Nederlandse kust opduiken (Harris 1984). De

noordelijker voorkomende ondersoorten *F. a. arctica* en *F. a. naumanni* zijn niet of nauwelijks in Nederland vastgesteld.

Van de papegaaiduiker is een balg gemaakt, met catalogusnummer NMR 9989-6136. Het is een mooie aanwinst voor de museumcollectie, niet alleen vanwege de uitzonderlijke vindplaats, maar ook omdat we slechts weinig uit Nederland afkomstige papegaaiduikers bezitten. Uit de periode 1929-2012 hebben we twee opgezette exemplaren (1931, 1982), twee balgen (1990, 2012), drie ongemonteerde skeletten (1990, 1991 [2x]) en vier losse schedels (1929, 1975, 1983, 1986), allemaal van de kust tussen Texel en Scheveningen. De Dordtse vogel is het twaalfde collectiestuk. Een onvolwassen papegaaiduiker die in november 2012 in de Vogelklas werd opgevangen, haalde de collectie niet. Dat dier werd na behandeling weer vrijgelaten in de Noordzee.

Zeepapegaay

Hoewel de soort niet staat opgenomen in de Avifauna van het Eiland van Dordrecht (Gebuis *et al.* 1992) is de papegaaiduiker uit Sterrenburg niet de eerste en enige papegaaiduiker die Dordrecht bereikte. Dat blijkt uit een penseeltekening getiteld 'zeepapegaay' van de achttiende-eeuwse dierenschilder Aert Schouman. Dat kunstwerkje uit de collectie van Naturalis was in 2017 uitgeleend aan het Dordrechts Museum voor de tentoonstelling 'Koninklijk Paradijs - Aert Schouman en de verbeelding van de natuur'. Toen werd een opmerkelijke ontdekking gedaan (Knolle & Vlek 2017, Moeliker 2017). Met een beetje goede wil is in de tekening een papegaaiduiker te herkennen, maar de van nature kwieke en parmantige zeevogel ziet er met zijn veel te ver naar voren geplaatste poten

uit als een lompe, zwaarlijvige eend met een afwijkende snavel. Ook de zwart-wit verdeling tussen boven- en onderdelen gaat mank. Deze onzorgvuldigheid is Schouman niet kwalijk te nemen, want de zeevogel kwam intact maar niet meer helemaal fris uit de maag van een kabeljauw (*Gadus morhua*) op de vismarkt van Dordrecht. Deze opmerkelijke herkomst schreef hij nauwkeurig achter op de tekening: 'daar ik desen vogel na geteekent heb was gehaalt uyt de Rob van een Cabelyauw te dordregt op de vismarkt den 18 maart 1749'. De tekening documenteert het eerste goed gedateerde geval van deze zeevogelsoort in Nederland (en Dordrecht!) en de eerste keer dat de papegaaiduiker als prooi van een kabeljauw beschreven is. De kans dat er ooit voor de derde keer een papegaaiduiker in Dordrecht verschijnt, achten wij uitermate klein. ◀

Bronnen

- Bijlsma, R.G., Hustings, F. & Camphuysen, C.J. 2001 - Algemene en schaarse vogels van Nederland – Avifauna van Nederland 2 - GMB-Uitgeverij, Haarlem
- Gebuis, H., Haan, R., Jaquet, R., van Jeveren, R. & Mostert, K. 1992 - De Avifauna van het Eiland van Dordrecht - St. Natuur- en Vogelwacht Dordrecht
- Gerritsen, G. & Lok, J. 1986 - Vogels in de IJsseldelta - IJsselakademie, Kampen
- Harris, M.P. 1984 - The Puffin - T & A D Poyser Ltd.
- Knolle, P. & Vlek, R. 2017 - Aquarellen van vogels, andere dieren en planten - pp 230-275 in: Dumas, C. (red.) - Een koninklijk paradijs. Aert Schouman en de verbeelding van de natuur - WBooks, Zwolle
- Moeliker, K. 2017 - Een veel te lompe papegaaiduiker - NRC Handelsblad, 3 maart 2017